

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտերձագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ჩ რ ი გ

9(47.925)

5-71

1922

ՓՈՒՆԶ

Գ ր ե ց

Պատ. Խ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

«Երուսաղեմը եւ պարիսպը շինողները, մէկ ձեռքով
կը գործէին, եւ միւս ձեռքով զէնք կը բռնէին »

Նէճա, Գ. 17

«Իմաստութիւնը գոհարներէն աղէկ է, եւ բոլոր ցան-
կալի բաները չեն կրնար անոր հաւասարիլ՝»

Առակաց, Ը. 11 :

1 9 2 2

ՖՐԷՉՆՕ, ՔՍԼ.

9(47.925)
15-71

04/08/2013

12.1.98

05 SEP 2011

ՓՈՒՆՋ

Արշալոյսը ծագելէ առաջ, խոր մթութիւն մը կը պատէ, ու յետոյ արշալոյսը կը ծագի երկրի վրայ:

Հիմա մեր ազգային գործերն ալ խոր մթութեան մէջ են: Հայերը Հայաստանէն, եւ Կիլիկիայէն պարպուած են: Հայերուն ջերմ պաշտպանները մեռած են, ինչպէս ձէյմս Պրայս, եւ ուրիշները: Ահա այս մութ վիճակն է որ մեր ազգին փրկութիւնը պիտի բերէ: Ահա Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի մահմետականներն անգամ կ'ըսեն թէ «Հայերուն տուն մը տալու է Կիլիկիոյ կողմերը: Այդ կողմը ինքնապաշտպանութեան համար շատ դիւրութիւն կայ»: Թուրք մահմետականները տեղահան ըրին, բնաջնջելու աշխատեցան, բայց միւս մահմետականները պիտէ վերահաստատեն զՀայերն: Ուիլսոնի գծած Հայաստանը, Թրքահայերուն չի յարմարիր: Ռուսահայերը, դիւրութեամբ Թրքահայերուն հետ չեն շարժուիր: Մերն է ցաւը, եւ մերն է դատը, մենք մեր գլխուն ճարը նսինք:

Թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի վեհաժողովներուն մէջ Հայոց տուն մը տալ խոստացան: Ժրնեւի համաժողովին մէջ ալ որոշուեցաւ որ Հայաստան մը տան, բայց ասոնք բոլորը հովը տարաւ: Բայց մենք Հայերս պէտք չէ որ յուսահատինք, մեր խորհուրդը, մեր գրամը, մեր ղէնքը գործածելու ենք, մեր ազգին, եւ հայրենիքին փրկութեանը համար: «Արին չի թափուած թողութիւն չըլար»: Կեանք չի նուիրուած ազատութիւն չի գար: Եսթեր թագուհին երբ ազգին ազատութեանը համար,

64543-67

Պարսից Ասուերոս թագաւորին պիտի ներկայանար, ըսաւ, «Թագաւորին առջեւ կ'եննեմ թէպէտ օրէնքի դէմ է. ու թէ որ մեռնիմ, թող մեռնիմ»: Եսթերը քաջութիւն ունեցաւ կեանքը վտանգի մէջ դնելու, դրբու եւ ազատեց շրէաները: Կարգա Եսթեր Գ.—Ը. գլուխները: Մեր անյոյս ժամանակն ալ, մէկ կին մը, կամ մարդ մը, եւ կամ ազգ մը մեզի փրկութիւն պիտի բերէ: Յուսահատիլ, մեռնիլ ըսել է: Հայը ոչ յուսահատիլ գիտէ, եւ ոչ ալ իր արդար դատը ձեռքէ պիտի ձգէ: Մինչեւ որ հասնի իր նպատակին, կամ տիրանայ Կիլիկիոյ:

Տէրը կամի, երբ տիրացաւ Կիլիկիոյ, ինչ պիտի ընէ: Մտքերը պատրաստած, թեւերը սթառած, բրիչը, եւ գրիչը ի ձեռին, պիտի լծուին վերաշինութեան գործին: Հայը պիտի շինէ տուներ, գիւղեր, գիւղաքաղաքներ, եւ քաղաքներ: Հիները անիծուած, ու սղծուած սեպելու է. ամենայն ինչ նոր շինուելու ու ծեփուելու է: Կառուցանելու է դպրոցներ եւ եկեղեցիներ քան զառաջինները ձեւաւոր ու շքեղ:

Արհեստաւորները, գործաւորները, երկրագործները, եւ վաճառականները մըջիւնի պէս իրենց գործին պիտի փարին: Սիրելով ու երգելով պիտի գործեն: Անփախ եւ ազատ պիտի գործեն: Ինչ որ շինեն, ինչ որ ցանեն, եւ ինչ որ անկեն, իրենցը պիտի ըլլայ:

Ա.— Մենք պիտի ունենանք խոշոր խոշոր բնկերութիւններ, երկրին հարստութիւնները շահագործելու համար:

Վ.— Մեր հանքերը պիտի շահագործենք: Աս մեծ բնկերութեան համար գործող բոլոր գործաւորները շահարածին պիտի ունենան: Այս հայ գործաւորներէն, տնտեսք որ դրամ չունին, իրենց շարաթողականներէն մաս մը կուտան, շահարածին գնելու համար: Ինչ որ ստէն մարդ իր հասակին նախով շարունակ կ'անէ, այնպէս

ալ ամէն մարդ իր քսակին նայելով շահարածին ունենալու է: Մէկը կրնայ առնել 1—5 շահարածին, իսկ միւրը կրնայ առնել 5—10: Սմէնն ալ տեսակին նայելով, հաւաւար են. ամէնքն ալ բնկերութեան անդամ են: Բայց քսակին նայելով հաւասարութիւն չկայ:

Հոս է որ բնկերվարականներուն հետ չենք կրնար համաձայնիլ: Անոնք կ'ըսեն, «Ինչո՞ւ աշխնչ մարդը, այսչափ հարուստ ըլլայ, եւ միւս բնկերը աղքատ ըլլայ»: Բնութիւնը հաւասարութիւն տուած չէ, դուն բունի կըրնաս առնել նէ առ, ու եթէ չես կրնար առնել բնութենէն, ինչո՞ւ, կամ ի՞նչ իրաւունք ունիս մարդոց հետ կուռելու: Մէկը, բարձր տաղանդ ունի, միւրը գորաւոր բազուկ ունի, միւսն ալ ասոնցմէ չունի. մին գործելու փափաք ունի, միւրը ծոյլ է, ի՞նչպէս հաւասարութիւն կը պահանջես ասոնցմէ: Մին, քանի տարիէ ի վեր է որ ամուսնացել է, դուակ չունի, իսկ անոր հետ ամուսնացողը 6—10 գուակ ունի: Հետեւապէս պէտք է որ անկէ մեծ տուն մը ունենալու եւ անկէ շատ գետին ունենալու է, որ ապրեցընէ իր ընտանիքը: Յիմարութիւն չէ՞ ըսել թէ «նոյն մեծութեամբը, տուն, եւ նոյն ընդարձակութեամբը դաշտ ունենալու են»: Լո՞ւք բնկերվարականութիւն: Ամէն մարդ, արտ, այգի ունենալու է: Աստուծոյ կամ բնութեան չի տուածը, դուն մարդոցմէ կը պահանջես: Ասիկա մեծ մոլորութիւն է:

2.— Գործարանին մէջ գործող գործաւորը, անոր մէջ շահարածին ունենալու է, իր խելքին, իր բազուկին համեմատ եւ քսակին համեմատ:

3.— Երկաթուղիի բնկերութեան մէջ, գործող գործաւորը, սոյն բնկերութենէն շահարածին պիտի ունենայ: Այսպէս, մարդ կամ տուն, պէտք չէ որ երկրի հարստութենէն չօգտուի: Միայն գործաւոր պէտք չէ որ ըլլայ մարդ մը: Այս կը պահանջէ բնկերաւորութիւնը, եւ ար-

դարութիւնը: Ասանկ ընկելով, շատ մը չարեաց առջեւը կ'առնուի: Ընկերվարութիւնն ալ աս է եւ ոամկավարութիւնն ալ: Աստուծոյ, բնութեան եւ մարդկութեան ընթացքը աս է: Ուրեմն ո՞վ ոամկավարներ եւ ընկերվարականներ, կուրորէն իրարու դէմ մի կուտիք, եկէք միացէք, ի սէր Աստուծոյ, ի սէր մեր խեղճ ազգութեան, ի սէր մարդկութեան, եւ ի սէր արդարութեան:

Բ. — Նոր Հայաստանի ղեկավարը ո՞ր կազմակերպութիւնը պիտի ըլլայ: Դաշնակցականները պատրաստ են ըսելու. «ատիկա փնտուելու հարկ չկայ, արդէն մեր կազմակերպութիւնը կառավարութիւն մըն է, մենք կը կառավարէինք ասկէ առաջ, եւ մենք պիտի կառավարենք յետ այսու...»:

Ոչ, Դաշնակցականները չեն կրնար ըլլալ Հայ ազգին կառավարիչները: Որովհետեւ՝

1. — Անոնք ընկերվարականներ են, եւ ընկերվարութիւնը ազգ չի ճանչնար: Յիմարութիւն կ'ըլլայ զինքը չի ճանչցողը, իրեն կառավարիչ, կամ նախագահ ընտրել:

Հիմա, մեր Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը կ'ըսէ թէ, «մենք պիտի ըլլանք Հայ ազգին ղեկավարը, ալ ուրիշ յարմար քաղաքական կազմակերպութիւն չկայ, արդէն սկսեր ենք այդ մասին քայլեր առնել...»:

Ոչ, ոչ, անոնք ալ չեն: Հիմա ասոնք ալ պիտի ըսեն, «հասպ ո՞ր կուսակցութիւնն է, ցնորած ծեր», ընկերներ, ես ցնորած չեմ, խօսքերնիդ գիտցէք: Այս նոր կառավարութեան ղեկավարները պիտի ըլլան՝

Գ. — Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը: Այս ազգը կառավարող պաշտօնեաներուն հարիւրին իննսունը պիտի տեսնենք որ Բարեգործական են: Հիմա փաստբուս ուշադրութիւն տուէք:

1. — Բարեգործականը կուլ տուած է Ռամկավար ազատական կուսակցութիւնը: Անոնց տպարանները եւ ա-

կումբները կը շահագործէ: Սուա են անոնք որ կ'ըսեն թէ «Ռամկավար Ազատականները կը շահագործեն զԲարեգործականները:»

2. — Հայոց Էրկու Ս. կաթողիկոսները, եւ երկու Ս. պատրիարքները, Ս. Եպիսկոպոսները, վարդապետները եւ քահանաները ու սրասուելիները Բարեգործականի անդամներ են:

3. — Հայ փաշաները, ղիւանագէտները եւ զօրապետները Բարեգործականի հիմնաքարներն են:

4. — Փրոֆէսորները, փաստարանները եւ տղթորները անոր անկիւնի քարերն են:

5. — Հարուստ վաճառականները, երկրաչափները եւ զեղարուեստասէրները, Բարեգործականի զարդերն են: Վերջապէս այս նոր կառավարութեան համար Բարեգործականը ամէն առաջ՝ ունի, որ միւս կազմակերպութիւնները չունին: Ուստի մեր նոր կառավարութեան ղեկավարները պիտի ըլլան Բարեգործականի անդամները: Արդէն Վեմմ. Պօղոս փաշա Նուպարը ըսած է. «Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը՝ իբրեւ համազգային ընկերութիւն, փոքրիկ հանրապետութիւն մըն է»: Ըսել կ'ուզէ թէ, «որ մը պիտի մեծնայ եւ ըլլայ Հայ ազգին հանրապետութիւնը»: Ահա ձեզի մեծ ղիւանագէտ մը, եւ մարդարէ մը: Հետու չէ այն օրը որ աս մարդարէութիւնը պիտի կատարուի տրուելով Կիլիկիան մեզի:

Դ. — Մեր կառավարութիւնը պիտի որդեգրէ Ամերիկայի կառավարութեան կերպը, պիտի ունենայ նախագահ մը, փառլամէնթ մը եւ անոր կանոնները առնուելու են Ամերիկայի փառլամէնթի կանոններէն, եւ այլն:

Ե. — Մեր պատուիրակութիւնը պէտք է ելնէ Փարիզէն, ու երթայ Ժընև կամ Գահիրէ, որովհետեւ Յրանսայի շահերը մեր շահերուն կը բաղխին: Յրանսառանց խղճահարութեան մեզ դարձեալ յանձնեց մեզ բնա-

Քննողներուն, եւ շատ վարպետութեամբ մեր Հայերը տեղահան ըրաւ Կիլիկիայէն ու գայն յանձնեց Քէմալի, տալով անոր շատ մը սագմամթերքներ :

Մեր դատը պաշտպանող մեր պատուիրակութիւն պէտք է բացակայի Փարիզէն, որ կարող ըլլայ ազատ եւ զօրեղ կերպով պաշտպանել մեր դատը, եւ տիրանալ Կիլիկիայի :

Զ.— Հիմա գտնք, մեր մայրենի եկեղեցւոյ : Այս եկեղեցին թէ ժողովական է, թէ մկրտական է, թէ երեցական է եւ թէ եպիսկոպոսական է : Մեր Ս. Հայրապետները իմաստուն դասուներ են այնպիսի մեթոտ մը ընտրել, որ եկեղեցին չի բաժնուի, մինչդեռ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մէջ վերոյիշեալներ դատ գատ եկեղեցիներ են :

Ժողովական են, որովհետեւ ասոնց պէս ժայրենի եկեղեցին ալ երբ երէց մը պիտի ձեռնադրէ, նոյն ժողովուրդին քուէովը կ'ընտրէ այդ քահանան : Մկրտական է, որովհետեւ մեր առաքելական եկեղեցին ալ ընկղմամբ կ'ընէ մկրտութիւնը : Երեցական է, ինչու որ մկրտութեան, թաղումի, պատարագի եւ ուրիշ բոլոր արարողութիւնները քահանաներուն կը վերաբերին : Մեր եկեղեցին եպիսկոպոսական է, վասնզի եկեղեցւոյ վերին տեսչութիւն եպիսկոպոսին կը պատկանի : Երէցը ինք կը ձեռնադրէ, եւ ի պահանջել հարկին պաշտօնագործը կ'ընէ գայն եւ այլն :

Գալով եկեղեցւոյ արարողութեանց, Աւետարանի ոգւոյն հակառակ բան մը չկայ : Հաւատոյ հանդանակը (Հաւատամք ի մի Հայրն Աստուած եւն .) Աւետարանին մէջէն ժողովուրդ աղամանդներ են : Բայց եկեղեցւոյ արարողութիւնները շատ են եւ աւելորդ : Այս դարուս լոյսին եւ պարագաներուն նայելով, արարողութիւններէն ոմանք, փոխուելու են, եւ ոմանք ալ վերացուելու են : Ինչպէս մեր հազուատին աւելի վայելուչը գտանք եւ փոխեցինք, անանկ ալ արարողութեանց լաւ տեսակը դործածելու ենք :

Պէտք չի կայ շարահաններու մէջ Յոյն թագաւորներու անունները յիշելու կամ բարեխօս բռնելու : Հին դարերուն մէք վրայ տիրած ատենին մտցուցին իրենց սուրբերը եւ թագաւորները մեր եկեղեցուն մէջ : Հիմա պէտք չունինք այդպիսի աւելորդ բաներու :

Քրիստոնէութիւնը այս է, Քրիստոսի սէս խորհիլ, գործել եւ ապրիլ : Միւս բաներ են աղամանդի տուփ, եւ խոչոր ծառերու կեղեւի պէս, որ ասոնք ալ պէտք են : Այն արարողութիւնը որ աղամանդի տուփի պաշտօն չի կատարեր, վերցնելու է եկեղեցիէն : Ասով շատ դիւրութիւն կ'ըլլայ Բողոքականաց միանալը : Մեր Աւետարանական եկեղեցւոյ արարողութիւններ ինչ որ են, Լուսաւորչական եկեղեցւոյ գլխաւոր արարողութիւններն ալ նոյն են : Երկու եկեղեցին ալ Ս. Գրոց ընթերցում ունին : Երգ, շաբաական ունին : Մաղթանք, աղօթքներ ունին : Ամէն ժողովոյ, կամ պաշտամունքի ատեն, երկու եկեղեցին ալ քարոզութիւն ունին : Միուն քարոզը պատուելին եւ քարոզիչը կուտայ, միւսին քարոզը քահանան կամ վարդապետը, փոխ ասաց պատանի մը իրիկուն եւ առաու : Կիրակի եւ տօն օրեր մասնաւոր քարոզներ կը տրուին կրդերներու կողմէն : Այսպիսի օրեր եպիսկոպոս մը, վարդապետ մը, եւ քահանայ մը կը քարոզէ : Բայց՝

«Նորաստեղծեալ բանն յանէլից»ը երգերուն թաղուհին է : Ասանկ երգ մը շարագրող ոչ ծնած է, եւ ոչ ալ պիտի ծնանի : Այս երգը երգուելու է ամէն Կիրակի աստուօա, քանի Հայ եկեղեցի կայ աշխարհիս վրայ : Նարեկացին պէս ալ աղօթող չկայ Քրիստոնէից մէջ . ասոր ալ Նարեկ զիրքը պահելու է թանգարանին մէջ :

Մենք չորս կրդերն ունինք որ մէյ մէկ արեգներ են, Սուրբեր՝ Սահակ, Մեսրոպ, Ներսէս Շնորհալի եւ Ներսէս Նարեկացին :

Ասոնց ատենը ժամանակը շատ աժան էր, անոր հա-

մար շարադրած էին պաշտամունքի երկար արարողութիւններ: Ասոնց ատենը կը հագնէին պարեգոտ մը, եւ շապիկ մը, կերածնին ալ փրլաւ, եւ ուրիշ հինգ տեսակ բաներ: Բայց հիմա կը հագնին 5—12 տալարնոց խրայց մը: Մեր նախահայրերը չունէին վզնոց, փողկապ եւ ասոնց վրայի մի քանի տալարնոց զարդը: Հիմա ամէն ինչ թանկարժէք է, եւ հիմակուան ժամանակը շատ սուղ է: Մարդիկ շատ պահանջներ ունին, հետեւապէս մարդիկ երկայն ատեն չեն կրնար սպասել եկեղեցւոյ մէջ: Գործարանին սուրբը լսելուն պէս վազելու են իրենց գործերուն վրայ: Ուստի եկեղեցւոյ արարողութիւնները շատ կարճ ըլլալու են: Պատարագի արարողութիւնները եւ թափոր դառնալը մնալու է մայր եկեղեցւոյ մէջ, բայց աս արարողութեանց նպատակը բացատրելու է ժողովուրդին, եթէ հնար է աս պատարագի արարողութեանէն ալ քիչ մը դեղչելու է: Յունարէն «պոստիւսմէ» բառը վերցնելու է, ասոր տեղը բնելու է ուշադրութիւն քիչ: Այս պատարագի արարողութիւնը կատարուելու է ամէն Կիրակի, լաւ կ'ըլլայ եպիսկոպոսականաց հետեւի: Մեր մայրենի եկեղեցին, եթէ եպիսկոպոսականաց եկեղեցիին հետ միանայ, թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս շահաւոր կ'ըլլայ: Արդէն, մեծ տարբերութիւն մը չի կայ երկու եկեղեցւոյ մէջ: Երբ պատարագիչը կ'ըսէ՝ «Ի յարկի Սրբութեան, եւ ի տեղւոյն փառարանութեան, հրեշտակաց բնակարանիս, եւ մարդկանց քաւարանիս...»: Բառէն հետեւցուցած են թէ՝ «Հայոց եկեղեցին ալ կաթոլիկներուն պէս քաւարան կ'ընդունի: Ինչպէս որ մը միսիոնար մը ինծի ըսաւ, երբ եկեղեցիին մէջ այդ բառը լսեց: Ես իրեն քսի թէ, կը սխալիս Մըստըր Հուիլըր, քաւարան եկեղեցիին չէնքին համար կ'ըսէ: Մենք կ'ընդունինք թէ մեր եկեղեցիները Աստուծոյ եւ հրեշտակաց բնակարան են, եւ մարդիկ ալ երբ եկեղեցիին մէջ Աստուծոյ խօսքը կը լսեն ու կ'ապաշխարեն, անոնց համար ալ քաւարան կը

սեպուի: Մեր Ս. հայրապետները կ'ընդունին կայարան՝ (հոգիներուն կենալու տեղ) եւ ոչ քաւարան: Յիսուս աւագակին է՝ ըսէ «դուն այսօր իմ հետս դրախտին մէջը պիտի ըլլաս: Դուկաս ԻՒ. 43: «Երկինք Աստուծոյ քով» չըսեր: Յետ մահուան ուր երթալը (Յիսուսի համար) Պետրոսը կ'ըսէ՝ «Բանտին մէջ եղած հոգիներուն քարոզեց: Ա. Պետրոս Գ. 18, 19, Գ. 6: Մեռելներուն հոգիները կը խմբուին կայարանի մէջ. կը նմանին այն բանտարկեալներուն, որոնց վճիռը դեռ տրուած չէ, բայց գիտէ թէ, ինք մարդասպան մըն է դեռ վճիռը չի տրուած ինք արդէն կը ամնջուի: Միւսը գիտէ թէ ինք անմեղ է, խնդրին ճշդ գուցելուն համար կը սպասէ: Հետեւապէս ինք մտառանջութիւն չունի, թէպէտ դեռ դատաւորը իրեն ըսած չէ, թէ «դուն անպարտ ես դնա տունդ»: Այսպէս է Պողոս առաքեալի վիճակը կայարանի մէջ: «Ասկէ ետեւ... պասկ մը կայ, որ պիտի ընդունիմ այն օրը») (դատաստանի օրը), Բ. Տիմ. Գ. 8: Մեր մայր եկեղեցին, Պողոսի պէս կ'ընդունի թէ մարդիկ պաշտօնապէս վարձք կամ պատիժ պիտի ընդունին դատաստանի օրը: Պիտի ըսուի թէ «հայա ինչեր կ'ըսէ պատարագիչը», «վասն յիշատակի հանդուցելոյն ընկալ Հայր Սուրբ մարդասէր, զպատարագս: Եւ համարեա գտնոցիս նոցա ի թիւս սրբոց քոց յարքայութիւն երկնից: Մանաւանդ զի հաւատով մատուցուք զպատարագս, հայտեսցի Աստուածութիւնդ, եւ հանդուցէ ըզհոգիս նոցա: Տէր... քեզ պատարագս մատուցանեմք եւ Ս. զանունդ քո փառաւորեմք, Տէր, որ պսակիչդ ես քոց սրբոց (այս անուն), վասն զի սոքա են մեզ բարեխօս, Տէր ամենակալ ի քում յարքայութեանդ»: Վերոյիշեալ խօսքերը ատած եմ համառօտ թամազրքի էջ 59էն: Պատարագ աղօթք ըսել է: Մայր եկեղեցւոյ մէջ քահանան աղօթք կը մատուցանէ, զոճ չի մատուցաներ: Նախ քահանան կ'աղօթէ, որ այսինչին հոգին, երկնից սուրբերուն թուոյն կարգը անցնի: Մենք որ ըսինք թէ մարդոց

հողինները կայարան են, ասկից չի հետեւիր թէ, այդ կայարանը եղող սրբոց հողինները Յիսուսը չեն տեսներ, անոր հետ առնչութիւն չեն ընեն: Պօղոս կ'ըսէ, «այժէկ է մարմինէն հեռնալ ու Տէրօջը քով կենալ»: Բ. Կորնթ. Ե. 8: Ասիկա ան Պօղոսն է որ կ'ըսէ, թէ «պսակը դատաստանին օրը պիտի անեն»: Բ. Տիմ. Ա. 12, Գ. 8: Ուստի կայարանը եղող հողինները կրնան Յիսուսի քովն ալ երթալ, եւ կրնան աշխարհք ալ գալ, չորս պատի մէջ բանտարկուած չեն: Յիսուս մեզի արժանութիւն տուած է մէկը իր անունով կապելու կամ արձակելու: Մատթ. ԺԶ. 18, 19: Մեռելներուն հողինները կապուած, կաշկանդուած չեն կայարանին մէջ: Սամուէլ կայարանէն կուգայ, Սաուղին կ'ըսէ «Աստուած քու թագաւորութիւն քեզմէ առու եւ քեզմէ աղէկ եղող Դաւիթին տուաւ, եւ վաղը դուն ալ իմ քով (կայարան) պիտի ըլլաս: Ա. Թագ. ԻԲ. 8—10: Սամուէլի ըսածին պէս եղաւ թագաւորութիւնը Դաւիթին անցաւ եւ ըսած օրը Սաուղ եւ իր որդիք մեռան գացին Սամուէլի քով (կայարանը): Սամուէլի հողին երկինքը չէր, եթէ երկինքն ըլլար Աստուծոյ պատիժին ենթարկող Սաուղին հողին երկինքը պիտի չկրնար երթալ: Բայց Սամուէլ Սաուղին կ'ըսէ թէ «վաղը դուն եւ որդիքդ իմ քովս պիտի ըլլաք»: Փայակերպութեան լեռը Յիսուսի, եւ իր երեք աշակերտաց կ'երեւին Մովսէսն ու Եղիան, ոչ թէ միայն կ'երեւին, հասցա, կը խօսին, կը ճանչցուին ալ: Պետրոս կ'ըսէ «այժէկ է որ երեք խրճիթ շինենք, մէկը քեզի (Յիսուսի), մէկը Մովսէսի եւ մէկաւր Եղիային»: Մատթ. ԺԷ. 1—4: Մովսէս մեռաւ եւ Աստուած թաղեց զայն հովիտներու միջոցով: Եղիան փոխուեցաւ գնաց Աստուծոյ քով: Բայց կը տեսնենք որ երկուքն ալ հոգեւոր մարմնով կուգան աշխարհ: Ուրեմն հողինները կրնան այցելել, եւ կրնան բարեխօսել: Արդէն ուրիշ դօրծ չունին, երգել ու բարեխօսել է գործերնին: Մեր Բողոքականաց

լ կրգ մը կայ որ գրուած է «Մեզմէ առաջ գացողներ ատ եղան, եւ մեզ ալ հոն տեսնելու կը ցանկան»: Յաղական եկեղեցիին, եւ զինուորեալ եկեղեցիին իրարու հառնեցած առնչութիւնն է բարեխօսութիւն ընելը: Երկն ատենը, արդար գտնուելու համար, ըսելու ենք թէ արեւիստութեան վարդապետութիւնը վերջէն մտած է այլ եկեղեցիին մէջ: Ներսէս Ծնորճալի շարականներուն մէջ բարեխօսութեան վերաբերեալ խօսք չի կայ: Է.— Յիսուսը ինտոզ եւ գանոզ Հայերը:

Արեւելի մոզերը (աստղաբաշխները) եկան Երուսաղէմ ու ըսին «Մէր տեղ է ան որ Հրէաներուն թագաւորը, ընաւ, ինչու որ մենք արեւելի մէջ անոր աստղը տեսանք ու եկանք անոր երկրօգտութիւն ընելու»: Մատթ. Բ. 1—3:— Երուսաղէմի արեւելեան կողմէն եկան, տեղը լաւ չգիտելու համար ըսելու ենք թէ Յորի բնակած տեղէն եկան: Յոր արեւելքցի էր եւ աստղաբաշխութիւն ալ գիտէր: Յոր բոլոր արեւելքցիներէն մեծ էր: Յոր Ա. 3 Յոր կ'ըսէ «Աստուած ըրաւ Արջը, Հայիկը եւ Բագմաստեղը»: Յոր Թ. 9: Ասոնք աստղերու մէջ տասներկու կենդանակերպերուն ոմանց անուններն են: Յոր Քրիստոսէ 1520 տարի առաջ աստղաբաշխութեան տեղեակ էր: Այս երեք մոզերն ալ թէ աստղաբաշխ էին թէ հարուստ ու պատուաւոր մարդիկ էին: Ասոնք Հրէայ չէին, եթէ Հրէայ ըլլային պէտք էր դիտնային Յիսուսի ուր ծնանիլը: Միքիա մարգարէն կ'ըսէ «Ով Բեթղեհէմ... քեզմէ իշխան մը պիտի ելնէ... Իսրայէլի համար անոր ելքը յաւիտենական օրերէն է: Միք. Ե. 2: Եթէ Հրէայ ըլլային պէտք էր քահանայապետին հարցնէին, ոչ թէ Հերովդէսին: Ուրիշ եւ ոչ մէկ ազգ մը կայ որ ըսէ թէ «Մեր ազգն էին»: Բայց մեր եկեղեցին ամէն Միսունգ օր ասոնց անունները յիշելով (Մեկրոն, Գասպար եւ Պաղտասար) ասոնց տօնախմբութիւնը կ'ընեն: Ըսել է որ Հայեր էին, ասոնք Յիսուս մա-

նուկը գտան, եւ իրենց թանկագին նուէրները տուին, երկրորդագերով նմա: Մատթ. Բ. 10—12:

Աւրիշ մի քանի Հայեր եկան Յիսուսը հարցուցին եւ գտան: Յովհ. ԺԲ. 21: Հոս սրբազան պատմիչը («մի քանի յոյներ») կ'ըսէ, պատճառը այս է որ յունարէն խօսեցան: Եթէ ոչ ասոնք մեր Արգար թագաւորին զրկած մարդիկն էին. թուականներէն յայտնի է: Այս մարդոց Յիսուսը փնտրած ատենի թուականը 33 է, Յիսուսի Արգարին գրած թուականն ալ 33 է: Կարծեմ քսան տարի առաջ նամակներուն պատճէնը ձեռքս անցաւ, պահեր էի մինչեւ հիմա: Ահա Արգարին գրուած նամակը, որ ես սերիսս պատմութեան մէջ գրած է:

«Արգար, Եղեսիոյ թագաւորը,

Երուսաղէմի մէջ ծանօթ եղող, եւ մեծ բժշկութիւններ կատարող Յիսուսի ողջոյն:

Քու առանց զեզի, ամէն տեսակ բժշկութիւններ անելոյ լսեցի: Կը հաւատամ որ կոյրերուն տեսութիւն կուտաս, կաղերը կը քալեցնես, բորոտները կը մաքրես, պիղծ ուզիները կը հանես, երկայն ատեն հիւանդութեամբ տառապողները կ'ազատես: Այս բոլոր բաները քու վերայովդ լսելովս, խորհեցայ թէ, դուն երկնքէն եկող Աստուած մըն ես, կամ անոր որդին ես, ուստի քեզի կը գրեմ որ հաճիս մեր քաղաքը գալ: Ես պիտեմ որ քեզի համար մեծ դժուարութիւն է, յանձնառու ըլլալ ու երկայն ճամբորդութիւն ընել, երթալու համար անձանօթ տեղ մը: Բայց վստահ եղիր որ ես քեզ երջանիկ պիտի ընեմ: Քեզի յայտնի ըլլայ որ ես ալ երկարատեւ հիւանդութիւն մը ունիմ, կը խնդրեմ որ դաս զիս ալ բժշկես: Եւ յաճիս նախելով արժանապատուութիւնդ կը հալածուիս եղեր Հրէաներէն, եկուր հոս, հանգիստ ըրէ: Ինծի պղտիկ, բայց շատ զեզեցիկ քաղաք մը կայ, երկուքիս կը բաւէ: Ահա սս գրութիւնը իմս է:

Արգար

Յիսուսի Արգարին գրած նամակը:

«Արգար, երանելի ես որ զիս չի տեսած կը հաւատաս ինծի: Գրուած է թէ «զիս տեսնողները ինծի պիտի չհաւատան, բայց չի տեսնողները պիտի հաւատան ու ապրին: Դուս ինծի գրած էիք որ քեզի գամ, ես ինչ քանի համար որ եկած եմ, զայն կատարելու եմ, ու յետ այնու զիս զրկողին երթալու եմ: Իմ համբաւնալէս ետեւ, իմ մէկ աշակերտս քեզի կը զրկեմ: Ան պիտի դայ քեզ բժշկէ, եւ քեզի ու քուկիներուդ ալ հոգեւոր օրհնութիւններ պիտի ըրէ: Եւ դուք յաւիտենական կենաց պիտի արժանանաք: (Թաղէոս եւ Բարդուղիմէոս զացին:)

Յիսուս

Այս նամակն ալ Անանիան տարաւ Արգարին: Թերեւս ըսող ըլլայ թէ «Հապա Աւետարաններուն մէջ ինչո՞ւ տասնի բան մը գրուած չէ:» Յովհաննէս Աւետարանիչ կ'ըսէ, «Եթէ բոլոր պատմութիւնները գրուած ըլլային, աշխարհս քառակիսն չէր:» Յովհ. Բ. 25: Առնենք Անանիային հարցումը եւ Յիսուսի պատասխանը: Յովհ. ԺԲ. 20—23: Յիսուս կ'ըսէ «Ժամանակը հասաւ որ փառաւորութի որդին մարդոյ:» Թէպէտ սս խօսքերը իր մահուանը հետ կապ ունի, բայց ասանկ ալ կրնանք հասկնալ, երբ Անանիան կը ներկայանայ Յիսուսի, կը սկսի այսպէս խօսիլ, «Փառաւորուեցաւ որդի մարդոյ: Ինչու, որովհետեւ, հեռուր տեղէ, հեթանոս թագաւոր մը զինքը կը հրաւիրէ, հաւատալով իրեն: Ասիկա իրեն պատիւ մըն է, կը փառաւորութի հեթանոսներու կողմանէ: Յիսուսի Արգարին նամակ գրելը ասկէ յայտնի է: (Ես ալ երկրէն բարձրանամ, ամէնն ալ ինծի պիտի քաշեմ:» Յովհ. ԺԲ. 32: Նամակին մէջ ըսեր էր թէ «Համբաւնալէս վերջը իմ աշակերտներէս մէկը քեզի (Արգարին) պիտի զրկեմ:» Ահա ասոնք վկայութիւն են թէ Յիսուսի, եւ թէ Արգարին միջև թղթակցութիւն եղած է: Աշխարհին վրայ առաջին թագաւորն է որ Յիսուսի կը հաւատայ, եւ ան հայ թագաւոր մըն է:

Մի քանի խօսք ալ մեր թարգմանչաց վրայ գրենք, որովհետեւ անոնց մասին իմ գուշակութիւններ կան :

Ս. Սահակ կաթողիկոս, եւ Ս. Մեսրոպը ճշմարիտ քրիստոնեայ եւ բարձր ուսում առած մարդիկ էին : Հայերէն շատ լաւ գիտէին, եւ նոյնչափ ալ յունարէնը գիտէին : Անոնց թարգմանած Աստուածաշունչը ամենալաւ թարգմանութիւնն է : Ուրիշ աղբերէ լեզուագէտ մարդիկ կը վրկայեն :

Երբ Ս. Մեսրոպը ծալլապատիկ նստած եւ եօթանասնից թարգմանութիւնն ալ գիրկը առած կը թարգմանէր, որ իր աշակերտներն ալ կը գրէին, երբ հասաւ Բ. Տիմ. 9. 16 համարը, կանգ առաւ, յետոյ ըսաւ Ս. Սահակին, «Հայրիկ ուշադրութիւն կուտաս սա համարին :» Ի՞նչ կ'ըսէ, որդեակ իմ, Ս. Սահակ կ'ըսէ : «Ահա այս է համարը — Բայր գիրքը, կամ գրքերը Աստուծոյ շունչն է . . .» : եւ կը յարէ «Հայրիկ աղջկ շքեար որ այս գրքին անունը Աստուածաշունչ գնենք : «Էաւ կ'ըլլայ որդեակ իմ, աղէկ ըսիր, շատ լաւ եւ յարմար անուն մը է Աստուածաշունչ ըսենք այս գրքին անունը .» ըսաւ Ս. Սահակ : Ահա մինչեւ այսօր է որ մենք միայն Աստուածաշունչ կը կոչենք : Ուրիշ աղբ մը չկայ որ Աստուածաշունչ ըսեն, բայրն ալ Ս. Դիրք» կ'ըսեն : Ուրեմն մեր Ս. թարգմանիչները ամենալաւ կերպով կը հասկնային Աստուածաշունչը : Հայերուն մէջ, եղակի մարդիկ կային, որ ուրիշ ազգաց մէջ չկային :

Պատ. ԽԶ ՄԻՆԱՍԻԱՆ

REV. K. MINASIAN R. K. BOX 325
FRESNO, CALIF.

12.496